

МІЖ ЕСТЕТИКОЮ ТА ІДЕОЛОГІЄЮ: КОМПАРАТИВНІ СТУДІ ПРИЖИТТЄВОЇ ПРЕСОВОЇ СТЕФАНІКІАНИ

Мар’яна Комариця

*доктор філол. наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу
наукових досліджень української періодики Науково-дослідного
інституту пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-1237>

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13\(29\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2021-13(29)-3)

Висвітлено два вектори реценції творчості Василя Стефаника — естетичний та соціологічний — у часописних публікаціях, що вийшли за життя письменника. Своєрідною точкою відліку є публікація в «Літературно-Науковому Віснику» (1904) статті Софії Русової «Старе й нове в сучасній українській літературі» у перекладі з російської Івана Франка та з його коментарем. У ній протиставлено В. Стефаника як «поета страшиного сучасного економічного положення народа в Галичині» його вмінню передати внутрішню психологію персонажів та створити потужне емоційне тло. У розвідці простежено розвиток цієї двовекторності у 20–30-ті роки ХХ ст. Серед авторів літературно-критичних статей і рецензій — Остап Грицай, Богдан Лепкий, Вацлав Морачевський, Клим Поліщук, Петко Тодоров, Іван Труш, Леся Українка та ін.

Ключові слова: українська преса ХХ ст., реценція Василя Стефаника, естетизм і соціологізм.

Панорама літературно-критичних розвідок про Василя Стефаника, опублікованих на сторінках часописів, увиразнює дві тенденції прочитання його творчості — естетичну й ідеологічну. Безперечно, такий поділ дещо спрощує складні лабіринти духовно-психологічних пошуків української та зарубіжної критики, адже поліфонічність Стефаникового слова дає підстави для формування ширшого інтерпретаційного поля.

Першим з’явився відгук на творчість молодого новеліста пера Івана Труша в часописі «Будучність», датований тим самим роком,

що й перша збірка «Сина книжечка», — 1899. Символічно, що автором цієї рецензії був фаховий художник, адже у прозі В. Стефаніка виразно присутнє малярське тло. Як ключові стильовий і фабульно-психологічний моменти І. Труш відзначив уміння письменника балансувати на грані емоцій читача: «Кожний сюжет, кожду сцену провадить артист до крайних границь ефекту, так що, прочитавши кілька новельок з увагою на їх артистичну обробку, бачить ся, як Стефанік бравурує над берегом пропасти манери, а часом вихиляєє ся аж поза берег, і от от здає ся, що земля усунеть ся ему під ногами і кине его в пропасть, коли ні! — читає ся дальше і бачить ся, що він дальше бравурує і дальше іде своєю власною, бо власним індивідуальним артистичним чутем вибраною, дорогою і не схибає ся» [24]. Вихідними точками в його творах критик вважав стан або подію, що стають підставою для розкриття характерів персонажів: ці типи, хоча й «лиш легко назначені», але «психологічно глибоко поняті». Дискусійним, щоправда, видається твердження про відсутність фабули в новелах, однак не можна не погодитися з думкою, що ці новели не стають засобом агітації, а залишаються насамперед творами артистичними, хоча й відображають тогочасні суспільні тенденції пролетаризації села й масової еміграції. Більш ніж за десятиліття, у 1913 р., І. Труш, порівнюючи Франковий переспів псалма «На ріках вавилонських» і Стефанікову новелу «Дорога», відзначив спорідненість згаданих творів, які відкривали цікаве й характеристичне психологічне тло зображення тогочасного суспільства крізь призму концепту рабства.

Артистичність малюнку та художню лаконічність новел В. Стефаніка акцентував і Лев Турбацький у часописі «Буковина». Прозові твори митця, названі «літературними перлами», вирізняються на тлі художньої прози інших українських авторів перш за все емоційним фактором впливу на читача, причому не лише українського, а й зарубіжного. У цьому контексті важливо, що автор рецензії не оминув увагою високу оцінку, яку дав редактор німецького журналу “Gesellschaft” перекладу новели «Лист з криміналу»: він з певністю стверджує, що «коли [українська] література [...] має такі таланти, то може числити на одно з перших місць поміж літературами світовими» [13].

У знаменитій компаративній розвідці «Писателі-Русини на Буковині», в якій подано літературні портрети трьох постатей — Юрія Федьковича, Ольги Кобилянської та Василя Стефаника, — Леся Українка теж згадує відгуки про новели В. Стефаника німецьких і польських літературних діячів і пов'язує їх із мистецькою зрілістю його першої збірки: це унікальна ситуація, коли письменник не мусив «боротись за своє літературне існування», а відразу став популярним. Помітні й соціологічні акценти в окреслених лініях протиставлення В. Стефаника з Ю. Федьковичем через тематику й належність персонажів до певних соціальних станів: селяни Федьковича у «святечному строї», а Стефаника — «в буденній одежі», перший брав сюжети з життя заможніших селян, другий — «місцевого пролетаріату». Лесі Українці галерея персонажів нагадує ескіз картини зі своєрідним «романом юрби», де жоден із героїв не здатний подолати інерцію, повстати проти обставин. Прагнення Лесі Українки до справедливості, втілене насамперед у її драматичних творах через культ героїчного й добу лицарства, не дало змоги погодитися із настроєм резигнації багатьох Стефаникових героїв. Характеристично в цьому контексті, що Дмитро Донцов, який генералізував концепт героїчного у творчості самої письменниці у книзі «Поетка українського Рісорджіменту», таки вбачав у багатьох стефаниківських персонажів волонтаризм протесту. Вже сама назва статті «Поет твердої душі (Василь Стефаник)» свідчить про інтерпретаційні пріоритети, а головна її ідея — це намагання героїв перемогти обставини, катаклізми, які впали на світ під час Першої світової війни замість сподіваного «поступу», проповідованого більшістю інтелігенції: «Майбутнє пекло? — Алеж йому не треба було аж в будуччину зазирати, аби се пекло побачити. Він зріс серед нього. Довго перед тим, як сповнилося пророчтво, бачив він, як сунули перед ним люде, вбиті по коліна в землю, у безтямній многости; тюпали, падали й здіймалися. Очі їх помутніли від невсипущої праці, а серця заходили жовчею. А коли з їх душ виривалася пісня, то була вона згіркла, як згнила пшениця. А коли часом сонце цілувало поміж довгі вії їх очі, то й воно родилося в крові. А коли заглядало в їх хати, віконця червоніли, наче свіжа рана, і лляли кров на хатчину...» [8, с. 142].

Опублікована 1904 р. в «Літературно-Науковому Вістнику» стаття Софії Русової «Старе й нове в сучасній українській літературі» у перекладі з російської Івана Франка та його коментар, що перевищував не тільки обсягом, а й глибиною думки висновки авторки, увиразнили певний світоглядний вододіл між критикою ідеологічною та естетичною, що суттєво поглибився у 20–30-ті роки ХХ ст. Якщо для С. Русової В. Стефаник — це «поет страшного сучасного економічного положення народа в Галичині» [20, с. 76], а належність його до «нової» української літератури визначає розрив із народництвом і психологічний аналіз персонажів, то І. Франко відзначає те інше «нове», що з'явилося в нашій літературі, — вміння митців подавати картину не ззовні через опис, а освічувати «магічною лампою» душі персонажів зсередини. Також, на гадку І. Франка, теза про «нічим не спинений розвій української мови та літератури» в Росії надто суб'єктивна, адже урядові заборони українського слова 1876 р. ще не були скасовані: повість Панаса Мирного «Пропаща сила» вийшла друком через 30 років після її написання у 1903 р., а потрактовані як «нові» оповідання М. Коцюбинського ще 15 років тому побачили світ у Галичині. Драми та трагедії, що постають з-під пера В. Стефаніка, «мають не багато спільного з економічною нуждою», вони можуть «повторити ся в душі кожного чоловіка, і власне в тім лежить їх велика сугестивна сила, їх потреасаючий вплив на душу читача» [20, с. 83].

В поле зору як наддніпрянської, так і галицької критики потрапило й петербурзьке видання новел В. Стефаніка 1907 р. у перекладі російською мовою В. Козиненка. Передмова до нього Г. Алексінського «Пъвецъ погибающей деревни» була сприйнята неоднозначно. На шпальтах київської «Ради» висловлена незгода з тим, що автор передмови вбачав залежність творчості митця «від незвичайно тяжкого економічного становища галицького малоземельного селянина» [19]. Натомість рецензент часопису «Вѣстникъ Европы» суголосний із Г. Алексінським: Стефанік — це співець біди й горя нещасного галицького селянства, бо він сам селянин, тож «живая боль туманить у него красоту, и передъ читателемъ — скорѣе сама жизнь, нежели образъ ея въ магическомъ зеркалѣ искусства» [3, с. 370]. Важко не помітити тут спробу знецінити талант українського митця, підкреслену висловом «даровитый, но

не геніальний». Як головні стильові риси відзначені зосередженість, стислість, чіткість ліній, строгий реалізм, психологічна індивідуалізація персонажів. Рецензент, порівнюючи В. Стефаника з А. Чеховим, вбачає панування сюжету над автором у першого й автора над сюжетом у другого: така інтерпретація часто була зумовлена політичними чинниками: український письменник мусив бути потрактований як слабший від російського. Тож вагомою в цьому контексті є думка Богдана Лепкого про те, що В. Стефаник був добре ознайомлений із польською та російською літературами доби модернізму, однак не перебував під впливом ні С. Пшибишевського, ні А. Чехова, ні В. Короленка, а представив цілком оригінальний стиль.

Олександр Грушевський прагнув вписати жанрову специфіку творів В. Стефаника у контекст суспільно-політичних і літературно-мистецьких тенденцій початку ХХ ст. Зростання темпу життя на тлі науково-технічного прогресу спонукало до стиснення часових меж звичного укладу життя, тож на зміну великій прозі доби реалізму з широкою галереєю образів модернізм приніс із собою твори малих прозових форм: «Се певна економія часу і уваги, але потребує се й вимогає від автора дуже чутливого відношення, щоб як раз вибрати той момент, коли довголітні окремі причини своїм загальним впливом приводять нарешті до кінцевого результату — наприклад, нищать зовсім матеріальний добробут або морально руйнують людське життя» [7, с. 26]. Новели В. Стефаника не тільки «витримані в одній літературній манері» та по-мистецьки оброблені, а й засвідчують глибоке знання укладу народного життя, психології селян та чутливість до людського страждання. Трагізм стефаниківських героїв виходить поза межі «селянського бідуня і стає загально-людським» [7, с. 30]. Тут виразно помітний перегук не тільки з міркуваннями І. Франка, а й польського приятеля українського новеліста Вацлава Морачевського, для нього В. Стефаник був стихійно-сердечним письменником, якому властива не спокійна рівновага філософа, не демонічна любов, що гризе серце, і не любов до себе самого: любов Стефаника — поблажлива, сліпа, нерозумна любов людей до землі [25, с. 195].

У ширшому суспільно-економічному контексті, власне на тлі формування нових промислових відносин у Європі, розглядав творчість українського новеліста болгарський літературознавець

Петко Тодоров. У статті «Василь Стефаник. Една бължжа», вміщеній у часописі «Демократически Преглед», проведено кілька концептуальних ліній: «Ті фабрики тут [на Буковині] — не що інше, як домовини, які закрили у своїх стінах радість і життя полів, механізували та знеособили працю — найвищий дар Божий, завдяки якому людина відчуває себе творцем, здобуває всі блага на землі, — і відірвали кусень від уст сотень тисяч селян, які разом зі своїми дружинами та дітьми покинули свої домівки та вирушили на пошуки засобів до існування далеко за океан, кудись в чужину, поміж чужих людей, де добувають золото» [23, с. 128]. Водночас болгарин добре розумів руйнівну для української нації сутність російського тоталітаризму, зауважуючи, що 20 мільйонів українців-русинів, «затиснутих між Польщею і Румунією», ніби навмисно залишені поза межами Росії, щоб їх культура могла вільніше дихати і, варто додати, зберегти свою автентичність. В. Стефаник був знайомий із П. Тодоровим і ще 1900 р. у листі до нього висловлював жаль, що болгарин й українці дуже близькі, але мало знають один про одного. І хоча кілька оповідань Стефаника вийшли друком у перекладі болгарською, його ім'я все ж не було відоме в Болгарії настільки, як Тараса Шевченка чи Марка Вовчка.

Про специфіку проєкції авторського «я» крізь призму стефаніківських персонажів ідеться у розвідці П. Богацького, опублікованій у часописі «Книгарь» 1918 р. Критик підіймає творчість письменника до рівня релігії: «Це наче культ світової туги, це голгофа, це дійсна теургія і тому в ній криється невичерпане джерело духових багатств» [2, с. 456]. Тут помітні дві євангельські алюзії: як щодо творчості — «Отець мій творить аж по сю пору, тож і я творю» [21, с. 119], так і щодо страждання. Адже, як відомо зі спогадів, кожна новела для письменника була своєрідною голгофою, мукою переродження, перебирання на себе болю і покути за інших. Його син, Юрій Стефаник, писав: «Тепер техніка писання цього письменника уже відома. Пишучи свої новелі, він гарячкував. Він глибоко переживав дії своїх героїв і зливався з ними до того ступеня, що писав не про них, а про себе. В цьому допомагали йому і його селянське походження, і його селянська психіка, якої не встиг і не зміг вимазати з його твердої індивідуальності майже двадцятилітній побут по містах та містечках» [4, с. 62]. Для П. Богацького

Стефанік — «виражений реаліст», що подає історію своєї душі та своїх духовних шукань крізь призму суб'єктивної авторської інтуїції, тому сюжет його новел — явище вторинне. Доходило іноді й до таких курйозних випадків, внаслідок яких все ж поставали літературні шедеври. Під час Першої світової війни В. Стефанік жив у Відні разом із журналістом Ярославом Весоловським, який безуспішно спонукав товариша до писання. Українська громада доручила Я. Весоловському зредагувати військовий календар, і тоді «між обома приятелями дійшло на тому ґрунті до сварки, яка закінчилася такою умовою: Весоловський на цілу ніч залишає кімнату, має купити горілки і щось їстівне, Стефанік може все з'їсти і випити, але мусить написати новелю. Коли ранком з'явився Весоловський, то застав Стефаніка втомленого, блідого, як смерть, навколо нього вся підлога вкрита шматками паперу, горілки немає, а на столі кілька записаних сторінок» [4, с. 70]. Як свідчить Володимир Дорошенко, письменник і читав свої твори так, неначе переживав їх заново — це «було якесь несамовите видовище своєю страшною експресією, своєю трагікою» [10].

На рецептивному аспекті Стефанікової новелістики зосередив увагу Аркадій Животко, відзначивши у журналі «Село», що виходив на Поділлі у 1919 р., унікальний талант письменника будити своїм словом сумління громадянства, щоб воно звернуло увагу на матеріальні й духовні проблеми селянства: «Слова Стефаніка в його маленьких оповіданнях, слова, які в життю бувають заховані на дні душі, оживають під пером його і, немов грім, своєю силою падають на нашу совість» [11, с. 14]. Його слово змушує тих, хто байдує мандрує «своєю власною стежкою», звернути увагу на потреби ближнього.

Якщо Леся Українка та інші критики неодноразово підкресливали той унікальний факт, що Стефанік увійшов в українську літературу на зламі ХІХ–ХХ ст. уже сформованим майстром, то в міжвоєнну добу О. Грицай наголошував також на його умінні триматися «на цих творчих вершинах» [6, с. 3]. І хоч можна посперечатися з критиком щодо того, що «в нього в хосен буденної просвітної праці не написано ні стрічки», адже ще гімназистом В. Стефанік працював на ниві просвіти селян, закликав кооперуватися і як посол австрійського парламенту завжди намагався

допомагати іншим, він все ж як письменник знаходив найбільш влучні форми вислову, щоб звернути увагу на біль села. Його твори — це першорядні пам'ятники нашого життя, а «кождий і найкоротший начерк — це вітвар містецької краси і тільки краси для себе» [6, с. 3].

Можна помітити і перегук висновків О. Грицяя і Б. Лепкого, і їх суперечність водночас. Так, В. Стефаник — «абсолютний митець», але творив він не тільки для себе: «Нема для його ні читача, ні критика, нікого й нічого, єсть вселенна, він і його твір. Вселенна творить і він творить, а решта байдуже. [...] Він звязкий, простий, суворий, невблаганний, не знає компромісів, не слухає нічєї ради, не оглядається ні на кого, — сам собі пан!» [15]. Оцю майже лікарську безпристрасність, з якою митець, за висловом В. Морачевського, розтинав людські душі з їх стражданнями, відзначав і Б. Лепкий: «Стефаник як невблаганий анатом-оператор добуває теми з незримого нутра народньої душі, як нурець поринає у глибінь буденного життя, з лямпою генія блукає по найтемніших і найкрутіших підземеллях хлопського існування і виносить на верх такі дива, такі драми, такий жах життя, що дивлячись на їх, ви дріжете, мов осиковий лист» [15].

Наслідком складних ідеологічних переплетінь у світогляді представників «розстріляного відродження» стали взаємосуперечливі висновки на кшталт висловлених Климом Поліщуком (за підписом — К. Лаврінович) в «Українському Вістнику» 1921 р. З одного боку, спростовуючи вислів «Стефаник — це “мужицька дитина”», каже, що він перш за все незалежний митець з глибокою душею, а з іншого, — що він не мужицька, а пролетарська дитина. У контексті ж пошуку причин еміграції селян зауважує: «Вони почувують себе чужими на своїй землі. Вони раби несправедливого соціального ладу» [14, с. 2]. Ідеологічна доктрина, що впроваджувалася на підрадянській Україні під гаслом «диктатури пролетаріату», залишала все менше простору для вільного слова — як художнього, так і наукового. Яскраве свідчення — видані у 1924 р. в УСРР твори В. Стефаника в упорядкуванні та редакції Івана Лизанівського та з передмовою Володимира Коряка. І хоча автори рецензій, розміщених на шпальтах українських радянських часописів «Більшовик», «Література, Наука, Мистецтво», «Нова Громада»,

намагалися маневрувати і вплітати власні думки поміж ідеологічні канони, зокрема про «планову різьбу», авторське вміння дивитися очима героїв, сплітання «психологічних німбів», «гостре як меч» слово Стефаніка, все-таки його трактували насамперед як письменника «незаможника та середняка» [18, с. 2]. Гостріше висловився про це видання Петро Зленко в 1931 р., вбачаючи в ньому приклад, «як фальшують та знущаються з українських творів нинішні цензори, на цей раз не царські, але ще гірші» [12, с. 84]. Бо цензура не тільки позбавила новели мовного колориту, вбравши їх у «полтавсько-хуторянську лексику», а й замінила слова «москаль», «жид» на «цар», «корчмар», викреслили все, що стосувалося ідеї державної самостійності України, перш за все у новелах збірки «Земля».

Зрештою, сам Стефанік не сприймав себе як виразника певного суспільного прошарку. В. Дорошенко зазначав у спогадах, опублікованих 1943 р., що коли в 1921 р. з нагоди 50-ліття письменника подав власні міркування про творчість митця, той, хоч і був вдячним за публікацію, все ж категорично не погоджувався з трактуванням його як співця убогого селянства: «Він не вважав себе поетом якогось одного стану чи шару, тим більше поетом злидарів. Він дивився на себе як на письменника цілком об'єктивного, безстороннього і протестував проти підсування йому якихсь чужих йому тенденційних намірів, що їх він не мав на гадці» [9]. Адже Іван Дідух («Камінний хрест»), родина Басарабів («Басараби») — це заможні селяни, а не сільські пролетарі. Ба більше — ці персонажі постали на основі родинних переказів Стефаніків, які докладно висвітлив син письменника у згаданій «спробі біографії». Сучасний дослідник Євген Баран узагальнює таке різнобачення у метафізичному вимірі: «Основний конфлікт усіх новел Стефаніка — конфлікт сакральний, а не земний. Конфлікт Добра і Зла. Сакралізація Правди мужицької і Демонізація Кривди багачької» [1, с. 491].

Роман Горак в есе-біографії «Кров на чорній ріллі» теж згадує про ці свідчення зі спогадів письменника: «Самогубства роду переслідували В. Стефаніка до смерті. У статті «Під вражінням вистави “Землі”» він писав: «Тома Басараб з “Басарабів” — це один з багатьох Басарабів, які поповнили самогубство. Як моя мама не

заходилася коло всіх них, аби не вішалися, то ані одного не врятувала» [5, с. 11].

Розуміння власного призначення як долі, дороги життя чи не найвиразніше окреслено в новелі «Дорога» з однойменної книги. Не випадково сучасний літературознавець Роман Піхманець вважає основою внутрішньої форми творів В. Стефаніка «архетипний образ долі» [17, с. 577]. І не випадково саме під такою назвою — «Дорога» — вийшло друком 1931 р. ювілейне видання з нагоди 60-ліття від дня народження письменника. Спогади тут перемежовані з літературно-критичними розвідками й поетичними творами, з яких виростає своєрідна духовна постать митця, бо ж не кожному судилися за життя така пошана і слава, і не кожен ховав за лаштунками своєї творчої майстерні стільки містичних таємниць.

Живий образ письменника-новеліста малює Михайло Рудницький — наскрізь парадоксальна постать, який умів бачити в людині щось таке, що не дає сплутати її з іншими. У замітці «Стефанік у Львові», вміщеній у двотижневику «Назустріч», він не без звичної іронії пише: «Стефанік говорить мало, хоч дуже товариський, не такий, як на давніх фотографіях, коли хмурився під тон своїх оповідань. Від деяких слів (таких як “інтервю”) відганяється, наче від мух або від деяких прізвищ. “Я взагалі з літературою маю мало спільного”, — пригадує за кожним разом, щоби, борони Боже, не поспитати, чи він що пише або чи знає останні наші сенсації. “Не люблю писати і не вмюю” — це значить: маю досить того, що написав» [16].

Корпус некрологів, опублікованих в українській, українській еміграційній та зарубіжній пресі упродовж грудня 1936 — лютого 1937 років, засвідчив: біль утрати завжди ставить перед суспільством питання, ким була для нас ця людина, що ми втратили з її відходом і який спадок ця людина залишила. Численні посмертні згадки різні за жанром — від короткої біографії письменника до розлогих роздумів про його творчість — однак усіх їх пронизує глибоке розуміння неповторності Стефанікового таланту. Уже самі назви публікацій — «Великий Син Землі» (Василь Сімович), «Силач» (Роман Купчинський), «Син чорнозему» (Остап Луцький) — увиразнюють ті домінанти в образі В. Стефаніка, про які писали критики у прижиттєвих рецензіях. Остап Луцький, який

ще на початку ХХ ст. відзначав унікальність таланту Стефанікановеліста, у промові над могилою теж назвав землю осердям його творчості як цінність батьківського спадку у глибшому, духовному, сенсі: «Старий Стефанік, батько пок. Василя, передав йому свою мудрість, досвід не тільки свій, але й усіх предків роду, що жили й господарили в Русові. Ця глибока мудрість говорила молодому Василеві, що земля — це величезна не тільки господарська, але й таємна живлова сила, без якої нарід не може жити, що земля годує нас і що з нею звязаний увесь моральний та суспільний світогляд її дітей — нещасливих, коли відірвуться від неї, що тому на всіх шляхах життя діти української землі мусять ціпко й глибоко закорінитися в рідну землю. Вона-ж не тільки рілля, але й Батьківщина» [22]. Тому образ В. Стефаніка, хоча й асоціюється із русівськими красвидами, серед яких він виріс, водночас виростає високо понад ними, виростає понад суто українськими тогочасними й сучасними реаліями до загальнолюдських філософських проблем.

1. Баран Є. Василь Стефанік: витоки літературної творчості. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 2. С. 484–491.
2. Богацький П. Василь Стефанік. Дорога : новелі. 2-ге вид. / З малюнками О. Кульчицької. Видання «Укр. Видавничої Спілки». Львів, 1917. 100 с. Ціна 2.50 кор. *Книгарь*. Київ, 1918. Квіт. (чис. 8.). С. 456–457.
3. В. Стефанік. Рассказы / Переводъ съ украинскаго В. Козиненко. Предисловіе Г. Алексинскаго. Спб., 1907. Стр. XXI и 194. с. 95. *Вѣстникъ Европы*. Санктъ-Петербургъ, 1907. Т. 4. [Кн. 7. Июль]. С. 369–371.
4. Гаморак Ю. [Стефанік Ю.]. Василь Стефанік (Спроба біографії). Стефанік В. *Зібрання творів* : у 3 т., 4 кн. / ред. і упоряд. тому Р. Піхманець. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2020. Т. 1, кн. 1 : Твори. С. 41–79.
5. Горак Р. Кров на чорній ріллі : есе-біографія Василя Стефаніка. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 608 с.
6. Грицай О. Василь Стефанік. З нагоди 50-літньої річниці уродин. *Український Вістник*. Львів, 1921. 19 черв. (чис. 118). С. 2–3.
7. Грушевський О. Сучасне українське письменство в його типових представниках : Василь Стефанік. *Літературно-Науковий Вістник*. Львів, 1908. Т. 43, кн. 7. Лип./верес. С. 25–30.
8. Донцов Д. Поет твердої душі (В. Стефанік). *Літературно-Науковий Вістник*. Львів, 1927. Т. 92, кн. 2. Лют. С. 142–154.

9. Дорошенко В. Василь Стефаник у моїх спогадах. *Львівські Вісті*. 1943. 7 квіт. (чис. 76). С. 2.
10. Дорошенко В. Як творить Василь Стефаник. *Дорога*. Львів, 1931. С. 17.
11. Животко А. Один з кращих (Про письменника Василя Стефаника). *Село*. Кам'янець-Подільський, 1919. 29 верес. (№ 19). С. 13–15.
12. Зленко П. Скалічений В. Стефаник (в 60-у річницю народження письменника). *Книголюб*. Прага, 1931. Ч. 2. С. 83–86.
13. Л. Т. [Турбацький Л.]. Сина книжечка. Образки Василя Стефаника. Чернівці : Накладом друкарні товариства «Рускої Ради», 1899. Ціна 70 кр. *Буковина*. Чернівці, 1899. 16(28) цвітня (чис. 46). С. 3.
14. Лаврінович К. [Поліщук К.]. Співець селянської недоли (Ще з приводу 50-ліття уродин В. Стефаника). *Український Вістник*. Львів, 1921. 25 черв. (чис. 122). С. 2–3.
15. Лепкий Б. Про Василя Стефаника з приводу його 50 уродин. *Українське Слово*. Берлін, 1921. 13 трав. (чис. 32).
16. м. р. [Рудницький М.]. Стефаник у Львові. *Назустріч*. Львів, 1935. 15 черв. (чис. 12). С. 2.
17. Піхманець Р. Метафізика крові. Стефаник В. *Зібрання творів* : у 3 т., 4 кн. / ред. і упоряд. тому Р. Піхманець. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2020. Т. 1, кн. 1 : Твори. С. 571–671.
18. Поліщук В. Нова книжка Стефаника. *Література, Наука, Мистецтво*. Харків, 1924. 13 лип. (№ 27). С. 2–3.
19. Разказы В. Стефаника / переводъ съ украинскаго В. Козиненко ; предисловіе Г. Алексинскаго. С-Петербурзь, 1907. XXI + 194 бок. ціна 60 коп. (Книгоиздательство «Дорога»). *Рада*. Київ, 1907. 27 берез. (№ 72). С. 3.
20. Русова С. Старе й нове в сучасній українській літературі [З коментарем І. Франка]. *Літературно-Науковий Вістник*. Львів. 1904. Т. 25, кн. 2. С. 65–84.
21. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. Новий Завіт: Євангеліє від Йоана. 5. 17. Рим : United Bible Societies, 1991. 1070+324 с.
22. Син чорнозему. Промова сен. Остапа Луцького над могилою Василя Стефаника 9 грудня 1936. *Новий Час*. Львів, 1936. 14 груд. (чис. 282). С. 3.
23. Тодоров П. Василь Стефаник. Одна замітка. *Василь Стефаник в європейській пресі 1899–1936 рр.* : антологія / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника ; НДІ пресознавства. Львів, 2021. С. 128–130.
24. Труш І. Василь Стефаник. *Будучність*. Львів. 1899. С. 6–7.
25. Moraczewski W. Wasyl Stefanyk. *Życie*. Kraków ; Lwów, 1899. 15.V. (N 10). S. 195–196.

References

1. Baran, Ye. (2019). Vasyl Stefanyk: vytoky literaturnoi tvorchoosti [Vasyl Stefanyk: the Origins of Literary Writing]. *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo*, 2, pp. 484–491. [in Ukr.].
2. Bohatskyi, P. (1918, 8, April). Vasyl Stefanyk. Doroha, noveli Druhe vydannia. [Vasyl Stefanyk. Way, Short Stories. Second Edition]. Z maliunkamy O. Kulchytskoi. Vydannia «Ukr. Vydavnychoi Spilky». Lviv, 1917. 100 s. Tsina 2.50 kor. *Knyhar*. Kyiv, pp. 456–457. [in Ukr.].
3. V. Stefanik. Rasskazy. [V. Stefanyk. Stories]. Perevod s ukrainskago V. Kozinenko. Predislovie G. Aleksinskago. Spb., 1907. XXI i 194 s., 95 s., (1907, 7, July). *Vestnik Yevropy*. Sankt-Peterburg, 4, pp. 369–371. [in Rus.].
4. Hamorak, Yu. [Stefanyk Yu.] (2020). Vasyl Stefanyk (Sproba biohrafii) [Vasyl Stefanyk (Attempt of Biography)]. Stefanyk V. *Tvory*, red. i uporiad. tomu R. Pikhmanets, Ivano-Frankivsk : Misto NV. pp. 41–79. [in Ukr.].
5. Horak, R. (2010). *Krov na chornii rilli : ese-biohrafia Vasylia Stefanyka* [Blood on the Black Arable Land : Essay-Biography of Vasyl Stefanyk]. Kyiv : Vydavnychiy tsentr “Akademiia”, 608 p. (in Ukr.).
6. Hrytsai, O. (1921, 118, June 19). Vasyl Stefanyk. Z nahody 50-litnoi richnytsi urodyn [Vasyl Stefanyk. On the Occasion of the 50th Anniversary of the Birth]. *Ukrainskyi Vistnyk*. Lviv, pp. 2–3. [in Ukr.].
7. Hrushevskiy, O. (1908, 7, July/September). Suchasne ukrainske pysmenstvo v yoho typovykh predstavnykakh: Vasyl Stefanyk [Contemporary Ukrainian Literature in its Typical Representatives: Vasyl Stefanyk]. *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*. Lviv, 43, pp. 25–30. [in Ukr.].
8. Dontsov, D. (1927, February 2). Poet tvrdoi dushi (V. Stefanyk) [A Poet of a Firm Soul (V. Stefanyk)]. *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*. Lviv, 92, pp. 142–154. [in Ukr.].
9. Doroshenko, V. (1943, 76, April 7). Vasyl Stefanyk u moikh spohadakh [Vasyl Stefanyk in my memoirs]. *Lvivski Visti*, p. 2. [in Ukr.].
10. Doroshenko, V. (1931). Yak tvoryt Vasyl Stefanyk [As Vasyl Stefanyk Creates], *Doroha*. Lviv, p. 17. [in Ukr.].
11. Zhyvotko, A. (1919, 19, September 29). Odyn z krashchykh (Pro pysmennyka Vasylia Stefanyka) [One of the Best (About the Writer Vasyl Stefanyk)]. *Selo*. Kamianets-Podilskyi, pp. 13–15. [in Ukr.].
12. Zlenko, P. (1931). Skalichenyi V. Stefanyk (v 60-u richnytsiu narodzhennia pysmennyka) [Mutilated V. Stefanyk (on the 60th Anniversary of the Writer’s Birth)]. *Knyholiub*. Praha, 2, pp. 83–86. [in Ukr.].
13. L. T. [Turbatskyi, L.] (1899, 46, April 16 (28)). Syna knyzhchka. Obrazky Vasylia Stefanyka [Blue Book. Images by Vasyl Stefanyk]. Chernivtsi :

- Nakladom drukarni tovarystva “Ruskoj Rady”, 1899. Tsina 70 kr. *Bukovyna*. Chernivtsi, p. 3. [in Ukr.].
14. Lavrinovych, K. [Polishchuk, K.] (1921, 122, June 25). Spivets selianskoi nedoli (Shche z pryvodu 50-littia urodyn V. Stefanyka) [Singer of Peasant Misery (On the Occasion of the 50th Anniversary of V. Stefanyk’s Birthday)]. *Ukrainskyi Vistnyk*. Lviv, pp. 2–3. [in Ukr.].
  15. Lepkyi, B. (1921, 32, May 13). Pro Vasylia Stefanyka z pryvodu yoho 50 urodyn [About Vasyl Stefanyk On the Occasion of his 50th Anniversary]. *Ukrainske Slovo*. Berlin. [in Ukr.].
  16. m. r. [Rudnytskyi, M.] (1935, 12, June 15). Stefanyk u Lvovi [Stefanyk in Lviv]. *Nazustrich*. Lviv, p. 2. [in Ukr.].
  17. Pikhmanets, R. (2020). Metafizyka krovi [Metaphysics of Blood], Stefanyk V. *Tvory*, red. i uporiad. tomu R. Pikhmanets. Ivano-Frankivsk : Misto NV, pp. 571–671. [in Ukr.].
  18. Polishchuk, V. (1924, 27, July 13). Nova knyzhka Stefanyka [New Stefanyk’s Book]. *Literatura, Nauka, Mystetstvo*. Kharkiv, pp. 2–3. [in Ukr.].
  19. Razskazy V. Stefanika [V. Stefanyk’s Stories], perevod s ukrainskaho V. Kozynenko ; predyslovie G. Aleksinskago; S-Peterburg, 1907. XXI+194 bok., tsena 60 kop. (Knyhoizdatelstvo “Doroha”), (1907, 72, March 27). *Rada*. Kyiv, p. 3. [in Rus.].
  20. Rusova, S. (1904). Stare i nove v suchasni ukrainskii literaturi [z komentarem I. Franka] [Old and New in the Modern Ukrainian Literature [With I. Franko’s Commentary]]. *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*. Lviv, 25, 2, pp. 65–84. [in Ukr.].
  21. *Sviate Pysmo Staroho ta Novoho Zavitu*. Novyi Zavit: Yevanheliie vid Yoana. 5. 17. [The Holy Scriptures of the Old and New Testaments. New Testament: The Gospel of John. 5. 17.], (1991). Rym : United Bible Societies, 1070+324 pp. [in Ukr.].
  22. Syn chornozemu. Promova sen. Ostapa Lutskoho nad mohyloiu Vasylia Stefanyka 9 hrudnia 1936 [Son of the Black Soil. Sen. Ostap Lutsky’s Speech over the Grave of Vasyl Stefanyk on December 9, 1936], (1936, 282, December 14). *Novyi Chas*. Lviv, p. 3. [in Ukr.].
  23. Todorov, P. (2021). Vasyl Stefanyk. Odna zamitka [Vasyl Stefanyk. One Note], *Vasyl Stefanyk v yevropeiskii presi 1899–1936 rr.*: antolohiia. NAN Ukrainy, LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka, NDI presoznavstva. Lviv, pp. 128–130. [in Ukr.].
  24. Trush, I. (1899). Vasyl Stefanyk [Vasyl Stefanyk]. *Buduchnist*. Lviv, pp. 6–7. [in Ukr.].
  25. Moraczewski, W. (1899, 10, May 15). Wasyl Stefanyk [Vasyl Stefanyk]. *Życie*. Kraków ; Lwów, pp. 195–196. [in Pol.].

Mariana Komarytsia, Doctor of Philology, Senior Scientific Associate Head of the Department of Ukrainian Periodicals Research of the research institute for press Studies, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

Between aesthetics and ideology: comparative studies of stefanykiana in press of writer's lifetime

The article focuses on the two vectors of the reception of Vasyl Stefanyk's legacy — i. e. the aesthetic and the sociological ones — in the reports published in periodicals during the writer's lifetime. In our opinion, the article "Old and New in Modern Ukrainian Literature" (1904) by Sofia Rusova published in Literaturno-Naukovyi Vistnyk (Literary Scientific Herald) as translated into Ukrainian by Ivan Franko including his commentary served as a kind of a (conditional) starting point. It contrasts V. Stefanyk as a "poet of the contemporary dire plight of the people in Galicia" with his ability to convey characters' mentality and create a powerful emotional background. The paper traces the further development of these two vectors in the 1920s and 1930s. Artistic criteria were closely related to the political situation: in the periodicals of Western Ukraine and the diaspora, the aesthetic approach usually prevailed; whereas the periodicals of Soviet Ukraine focused on the social aspects. The authors of reviews pointed to the individual artistic sense, art background, familiarity with the way of life and mentality of peasants, sensitivity to human suffering and the utter tragedy in the works by V. Stefanyk. Reviewers also severely criticized interference in the language and censorship of the writer's short stories in Soviet publications, in particular in 1924. A number of publications are comparative in nature. The authors of literary-critical articles and reviews include Ostap Hrytsay, Bohdan Lepky, Vaclav Morachevsky, Klym Polishchuk, Petko Todorov, Ivan Trush, Lesya Ukrainka, and others.

Keywords: *Ukrainian press of the 20th century, reception of Vasyl Stefanyk, aestheticism and sociology.*